

TÜRKİYE'DE İSTİKRARSIZ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR OLMAYAN ÇEVRE POLİTİKALARINA BİR ÖRNEK: ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME MEVZUATI

Emre AYDİLEK¹, Alper Tunga ŞEN²

¹Kamu Yönetimi
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
emreaydilek86@gmail.com

²Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Kastamonu Üniversitesi
alpertungasen@gmail.com

ÖZET

Türkiye'de ekonomik büyümenin hızlandığı dönemlerde, bir yandan kentleşme ve doğal kaynakların tüketimi artarken, diğer yandan sanayinin ve kentleşmenin de etkisiyle endüstriyel ve çevresel atıklar da aynı doğrultuda artmıştır. Bu sebeple 1950'li yıllarda Türkiye sanayileşmenin de başlamasıyla çevre sorunlarıyla yüzleşmeye başlamıştır. Fakat bu konuda etkin bir politikanın uygulanması (yani çevre mevzuatlarının oluşturulması, uygulanması ve çevresel farkındalığın artırılması) için bir süre daha beklenmiştir.

1970'li yılların sonuna kadar ekonomik gelişme ile birlikte sanayileşme devam etmekte bununla birlikte her dakika, kentleşmeyle birlikte meydana gelen kirlilik katı atıklar, doğal yaşam alanlarının bozulması ile ilgili hukuki düzenlemeler yapılmışsa da düzenli ve istikrarlı bir çevre politikası uygulanmamıştır.

Buna rağmen Türkiye'de çevre konusunda günümüzde dahi tam anlamıyla yeterli bir farkındalık oluşmamıştır. Çevre, 1982 yılına kadar ancak genel sağlık politikaları içerisinde kendisine cılız bir yer bulabilmiştir. Bunun sebebi, ülkemizin

kalkınmışlık düzeyi ile bağlantılıdır. Çevre her dönem kalkınma uğruna göz ardı edilen ve gerekli hassasiyetin gösterilmediği bir olgu olarak kalmıştır. Oysa çevre ve kalkınma olguları, aralarında tercih yapılması gereken iki kavramdan ibaret değildir. Her ikisini birden önemsemek, yani sürdürülebilir kalkınmayı başarabilmek, sözü edilen problemlerin çözümünde hayati öneme sahiptir. Bu çalışmada Türkiye'deki çevre politikaları Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) mevzuatı temel alınarak eleştirel bir bakışla analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Mevzuatı, Sanayileşme

ABSTRACT

In periods of accelerated economic growth in Turkey, while urbanization and consumption of natural resources are increased, on the other hand, industrial and environmental wastes under the influence of industry and urbanization has increased in the same direction. For this reason, Turkey has faced environmental problems head-on in the beginning of industrialization in the 1950s.

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

On the other hand, government has allowed for show an effective work on this issue.

Until the late 1970s, economic development has been continued in every minute with industrialization, however, The pollution occurred along with urbanization. And some legal made the arrangements about solid waste, deterioration of natural habitats but regular and stable environment policy has not been implementation.

Even today, has never been an awareness literally about the environment in Turkey. The environment has exist with in structure of health policy , until 1982. For this reason, Is associated with the level of development of our country. The environment, in every period of time, has always been overshadowed and neglected for the sake of constructional development. But, environment and development should not be a choice between cases. On the other hand, both of them are very important phenomenons. In this study, environmental policies in Turkey Environmental Impact Assessment (EIA) are analyzed critically on the basis of legislation.

Key Words: Enviroment, environmental legislation, industrialization

Türkiye’nin Çevre Politikasının Tarihsel Arka Planı

Türkiye’de ekonomik büyümenin hızlandığı dönemlerde, bir yandan kentleşme ve doğal kaynakların tüketimi artarken, diğer yandan endüstriyel ve çevresel atıklar da aynı doğrultuda artmıştır. Bunun sonucu olarak da Türkiye’nin çevre sorunlarıyla tanışması sanayileşmesinin başladığı 1950’li yıllara denk düşmüştür. Ancak bu konuda faaliyete geçilmesi (yani çevre mevzuatlarının oluşturulması, uygulanması ve çevresel farkındalığın artırılması) için bir süre daha beklenmiştir.

1980’li yıllara kadar sanayileşme ve ekonomik gelişme hızla devam ederken,

çevresel kirlilik, atık kontrolü, tarım ve yeşil alanların azalması ile kentleşmeden doğan riskler ya fark edilmemiş ya da göz ardı edilmiş, yasal düzenlemeler yalnızca ilgili konuyla sınırlı kalmış ve istikrarlı bir çevre politikası oluşturulmamıştır. Bu sebeplerden ötürü başta büyük kentler olmak üzere kirlilik ve doğal kaynakların bozulması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır (Aksu, 2011: 20). Buna rağmen Türkiye’de çevre konusunda (son dönemler dışında) yeterli farkındalık oluşmamıştır. Çevre, 1982 yılına kadar ancak genel sağlık politikaları içerisinde kendisine cılız bir yer bulabilmiştir. Bunun sebebi, ülkemizin kalkınmışlık düzeyi ile bağlantılıdır. Çevre her dönem kalkınma uğruna göz ardı edilen ve gerekli hassasiyetin gösterilmediği bir olgu olarak kalmıştır. Oysa çevre ve kalkınma olguları, aralarında tercih yapılması gereken iki kavramdan ibaret değildir. Her ikisini birden önemsemek, yani sürdürülebilir kalkınmayı¹ başarabilmek, sözü edilen problemlerin çözümünde hayati öneme sahiptir.

Bu kapsamda Türkiye, 20. yy’ın son çeyreğinden itibaren çevre sorunlarının çözümüne ve çevrenin korunmasına yönelik çeşitli mekanizmaların oluşturulmasında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Türkiye’deki çevre politikalarının gelişmesinde 1972 yılında Birleşmiş Milletler düzeyinde düzenlenen Çevre Konferansı² etkili olmuştur. Konferansın

¹ Sürdürülebilir Kalkınma, “çevre değerlerinin ve doğal kaynakların savurganlığa yol açmayacak biçimde akılcı yöntemlerle, bugünkü ve gelecek kuşakların hak ve yararları da göz önünde bulundurularak kullanılması ilkesinden özeride bulunmaksızın, ekonomik gelişmenin sağlanmasını amaçlayan çevreci dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilir Kalkınma, çevrenin korunması ile kalkınmanın bir denge içinde sürdürülmesi, çevre için kalkınmadan, kalkınma için de çevreden ödün verilmemesi gerektiği düşüncesine dayanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, sıfır büyümeyi öngören yaklaşımlarla, salt kalkınmayı öngören yaklaşımlar arasında yer alan, dengeli bir yaklaşım tarzıdır (Mutlu, 2011: 80-81).

² ÇED’in Birleşmiş Milletler Teşkilatının gündemine girmesi, 1972 yılında Stockholm’de düzenlenen çevre konferansından sonra, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan, “Birleşmiş Milletler Çevre Programı” (UNEP) ile olmuştur. Bu program sayesinde çevre konusunda dünyada yürütülen çalışmaların koordinasyonu yapılmakta ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir. ÇED konusu, kurulduğu zamandan beri UNEP’in en çok önem verdiği konulardan birisi olmuştur. UNEP bu konuda, ekonomik kalkınmayı ve gelişmeyi

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

ardından 1973 yılında uygulanmaya başlanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, daha önceki kalkınma planlarının aksine çevre sorunları ilk kez ele alınmıştır (Yıldız, 2005: 170-172). Ancak bu ele alış oldukça yetersiz olmuştur.

1973-1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın çevre bölümünde, “kalkınmaya zarar verebilecek çevre politikalarının uygulanmayacağı” belirtilmiştir. Bu husus ilgili dönemde çevreye verilen (verilmeyen) önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bu yaklaşım, 1979-1983 dönemini kapsayan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda terk edilmiştir. Çevrenin; sanayileşme, tarımda modernleşme ve kentleşme sürecinde önemli bir öge ve etken olarak dikkate alınması gerektiği, çevre sorunlarının ortaya çıkmadan önce önlenmelerine öncelik verilmesi ve kirliliğin yoğun olduğu yerlere yönelik projelerin desteklenmesi gibi hususlar bu planın çevreye ilişkin ilkeleri olarak özetlenebilir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1996-2000) ise sürdürülebilir gelişme kavramı temel strateji haline getirilmiştir (Turan ve Güler, 2013: 957-958) Aynı şekilde son plan olan 10. Kalkınma Planı’nda sözü edilen politikaya benzer hedefler bulunmaktadır.

Kalkınma planlarını destekler nitelikte mevzuat alanında da bazı gelişmeler yaşanmıştır. Çevre konusu ilk kez 1982 Anayasasında yer almış, böylece yurttaşlara sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama haklarını tanımıştır. 1983 yılında Çevre Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Boğaziçi Kanunu, Milli Parklar Kanunu (165) gibi önemli yasalar çıkartılmış; 1991 yılında Çevre Bakanlığı kurulmuş; 1993 yılında da ÇED sürecine başlanmıştır (Yıldız, 2005: 170-172).

Türkiye’de çevre alanındaki temel sorundan biri geçmişten bugüne kadar; örgütlenme, politika oluşturma ve uygulama konularında istikrarlı bir duruşun sergilenememesidir. Resmi Çevre Örgütlenmesi ve mevzuatının tarihsel süreç içerisindeki değişimi bunun ispatı

niteliğindedir. Türkiye’de çevre teşkilatı, 1978 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı, 1984’te Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, 1989’da yine Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı, 1991’de Çevre Bakanlığı, 2003’te Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011’de Çevre Orman ve Şehircilik Bakanlığı ve son olarak da yine 2011 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı gibi 6 farklı isim ve nitelik ile 7 kez yeniden yapılandırılmıştır. Bu kadar yapılanmaya rağmen Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı arasında çevre yönetimi konusunda sağlıklı bir görev paylaşımı yapılamamıştır.

Çevre mevzuatı konusunda da durum pek farklı değildir. Türk çevre mevzuatının yalnızca bir kısmını oluşturan temel kanun ve kanun hükmünde kararnamelerin kronolojisi şöyledir:

- 1982 Anayasası 56. Maddesi ³ (çevre hakkı)
- 9 Ağustos 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu
- 1 Mayıs 2003 tarih ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
- 3 Haziran 2011 tarihli ve 636 sayılı Çevre, Orman ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 29 Haziran 2011 tarihli ve 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 4 Temmuz 2011 tarihli ve 645 sayılı Orman Ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- 17 Ağustos 2011 tarihli ve 648 sayılı Çevre Ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik

³ Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. (T.C. Anayasası, md.56)

engellemeden, çevre sorunlarına çözüm getirecek pratik yaklaşımların oluşturulması esasını benimsemektedir (Mutlu, 2011: 84).

Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname

➤ 2 Kasım 2011 tarihli ve 657 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname

➤ 2 Kasım 2011 tarihli ve 658 sayılı Türkiye Su Enstitüsü’nün Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

➤ 26 Nisan 2012 tarihli ve 6292 sayılı (Kamuoyunda 2-B olarak bilinen) Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi İle Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun.

Tüm bu yapılanmalar göstermektedir ki; Türkiye’de çevre örgütlenmesine yönelik çok sayıda mevzuat ve kurum değişikliğine gidilmesi, çevre politikalarının siyasi irade tarafından bir türlü içselleştirilemediğinin kanıtıdır (Akdoğan, 2012: 129). Zaten ilerleyen bölümlerde açıklanacak olan Çevresel Etki Değerlendirmesi mevzuatının da (yönetmelik) 15 kez değişmesi, bu savı doğrular niteliktedir.

Onuncu Kalkınma Planı’nda, bu hususta özelleştiriler yapılmaktadır. Yetki karmaşası ve istikrarlı bir kurumsal yapının oluşturulması gerektiğinin altı çizilmektedir. Öte yandan daha önce dile getirilen kalkınma-çevre tartışmalarına da değinilmiş, kalkınma uğruna gerçekleştirilen çabaların çevre üzerindeki baskısının halen devam ettiği vurgulanmıştır. Buna ek olarak ÇED’in önemi de üzerinde durulan diğer konulardandır.

Bu açıklamalar bağlamında Türkiye’nin çevre politikasındaki başlıca unsurlar ve gelişim ortaya konmaya çalışılmıştır. Tabii ki geçmişten bugüne tüm tarihsel arka planın geniş bir şekilde konuda yer alması mümkün değildir. Bu sebeple hem alan darlığı, hem konuyla ilgisi hem de uygulanan son güncel mevzuat olması açısından 2011 yılında çıkartılan çevre ile ilgili

Kanun Hükmünde Kararnamelerin incelenmesi yerinde olacaktır.

2011 KHK’lerine Eleştirel Bir Bakış: Kalkınmanın Çevreye Tercih Edilmesi

Bilindiği üzere 2011 yılında birçok farklı konuda 35 tane Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış, bunlar Türk idari yapısında çok önemli değişikliklere yol açmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı da bu KHK’ler ile kurulmuş, Türkiye’nin çevre politikaları yine bu dönemde yeniden şekillenmiştir. Argun Akdoğan, Kanun Hükmünde Kararnameler isimli makalesiyle biraz da eleştirel olarak bu değişimleri oldukça güzel anlatmıştır:

1.) 2011 tarihli ve 645 sayılı Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK ile mevcut yasalar üzerinde birtakım değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda öne çıkan değişikliklerden biri Orman ve Su İşleri Bakanlığının orman alanlarına ilişkin görevlerine “ormanların işletilmesi” ifadesinin eklenmesidir. Bu madde ile sözü edilen alanların ticari bakış açısı ile işletilmesinin önü açılmıştır (Akdoğan, 2012: 134).

2.) Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, 2011 yılında Özel Çevre Koruma Kurumu’nun yerine kurulmuştur. Ancak aynı yıl Çevre ve Orman Bakanlıklarının ayrılması sonucu ortaya çıkan ikili yapı neticesinde, Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’ne verilen görevlerin bir kısmı ile Orman ve Su İşleri Bakanlığı’na bağlı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün görevleri çakışmış, yetki sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine daha sonra bu konuda bir düzenleme yapılmış, bu düzenlemeye rağmen halen tabiat varlıkları, doğal, tarihi, arkeolojik ve kentsel sit alanları ile koruma statüsü bulunan diğer alanların çakıştığı yerlerde yetki karmaşası sürmüştür. Neticede bir bütün olarak ele alınması gereken çevre unsurlarının, acele çıkartılan KHK’ler aracılığıyla kurulan iki bakanlığa paylaştırılmasının yarattığı sorunlar, (Akdoğan, 2012: 140-142) ulusal ve uzun vadeli bir çevre politikasına olan ihtiyacı açıkça göstermektedir

3.) 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nda yapılan değişiklikler birçok olumsuz sonuç doğurmuştur. Ulusal sit alanları ile ilgili tasarrufları belirleyen koruma amaçlı imar planlarının yapım sürecinde ilgili vatandaşlar, sivil toplum ve meslek odalarının bu sürece gözlemci olarak katılımı ortadan kalkmış, koruma amaçlı imar planlarını hazırlayan ve nitelikleri ilgili mevzuatta sayılan uzman grubun yetkileri bakanlığın tasarrufuna alınmış, bunlara ek olarak sit alanlarını koruma altına alan alanlarda 2 yıl içerisinde bir koruma amaçlı imar planı hazırlama yükümlülüğü, sınırsız süreye çevrilmiştir. Yargı kararları ile koruma amaçlı imar planı durdurulmuş/iptal edilmiş olan bölgelerde Çevre Bakanlığı’na bağlı Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Kurulu kararı ile yeni yapılaşmanın önü açılarak yargı kararlarının uygulanmaması sağlanabilmiştir. Böylece bugüne kadar koruma bölge kurulları tarafından sit alanı ilan edilerek korunabilmiş tüm alanlar üzerinde, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yeniden takdir yetkisi olacaktır. Bunun HES yapımı engellenen projelerinin önünün açılmasını sağladığı bir gerçektir. Son olarak vurgulanabilecek değişikliklerden biri de Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulları kapatılarak görevleri Koruma Yüksek Kurulu’na devredilmiş, bu kurulun da yapısı ve çalışma usulleri değişmiş, kurulun kısmi özerk yapısı ortadan kaldırılarak bakanlık kontrolüne devredilmiş, karar alma oranı dahi değiştirilmiştir (3/4 yerine salt çoğunlukla karar alma kuralı getirilmiştir) (Akdoğan, 2012: 143-152) Tüm bunlar, sit alanlarında plansız yapılaşmanın, rantın, doğal tahribatın önünü açmıştır.

4.) Yine 2011 yılında çıkarılan 648 sayılı KHK ile köylere ilişkin bazı düzenlemeler de gerçekleştirilmiştir. Köy olarak nitelendirilen alanlara yapılacak ticari binalarda (berber, bakkal, kahve, fırın gibi) yapı ruhsatı aranma şartı kaldırılmıştır. Köy yerleşik alanları imar planı kapsamı dışına çıkarılarak köylerde her türlü yapılaşmanın önü açılmıştır. Köylerdeki mera, yayla gibi alanların talep sahipliğine 29 yıllığına tahsisi mümkün hale gelmiştir. Böylece hayvancılık için kullanılan bu alanlarda da betonlaşma, yapılaşma başlayacaktır (Akdoğan, 2012: 155-158).

5.) 658 sayılı KHK ile Türkiye Su Enstitüsü (SUEN) kurulmuştur. Ancak bu kurum çeşitli sıkıntılar yaratmıştır. Öncelikle KHK’da sayılan görevleri birçok kurumun görevleri ile çakışmaktadır. Bununla beraber DSİ gibi bir kurum varken SUEN’in gerçekten gerekli olup olmadığı konusunda şüpheler bulunmaktadır. Öte yandan diğer ülkelerdeki benzer kurumların aksine SUEN yeterli özerkliğe sahip değildir, bakanlığın güdümündedir (Akdoğan, 2012: 162).

2011 yılında yapılan değişikliklerden çevre konusunda öne çıkanlar genel olarak ifade edildikten sonra ülkemizin çevre politikasındaki bir diğer sorun olan ÇED süreci ve uygulamasını inceleyelim.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) ve Türkiye’de ÇED Süreci

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), çevre sorunlarının çözümüne ilişkin en önemli önleyici araçlardan biri olarak doğmuş ve neredeyse tüm ülkelerde kabul görmüştür (Alıca, 2011: 97). ÇED kurumu ilk olarak ABD’de oluşturulmuş, ardından AB ve diğer ülkelere yayılmıştır. Bugün, Üçüncü Dünya ülkeleri de dâhil olmak üzere birçok ülke bu kurumu oluşturmuş, işler hale getirmiş ya da en azından mevzuatlarında ÇED’e yer vermiştir (Saygılı, 2004: 68).

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki önemli etkilerinin belirlendiği bir süreç olup, bu süreç, kendi başına bir karar verme süreci değildir; karar verme süreci ile birlikte gelişen ve onu destekleyen bir süreçtir. Yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini de içerecek şekilde analizi ve değerlendirilmesidir. (Bakan, 2008: 97).

ÇED, “gerçekleştirilmesi düşünülen bir faaliyetin, ilerde ortaya çıkması muhtemel çevresel etkilerini, henüz ortaya çıkmadan önce belirleyerek o faaliyete gerekli izin verilip verilmeyeceği konusunda yapılacak değerlendirmedir” (Saygılı, 2004: 69). 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 2. Maddesinde ve 2013 tarihli ÇED yönetmeliğinde ise; “gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin

çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar” olarak tanımlanmıştır.

ÇED, idari bir süreçtir. Ancak bu süreç geleneksel idare hukuku kalıplarının aksine, halkın katılımını mümkün kılan (Saygılı, 2004: 68) demokrasiye güç katan, yönetişimci bir niteliktedir.

ÇED’in amacı; ekonomik ve sosyal gelişmeye engel olmaksızın, çevre değerlerini ekonomik arzular karşısında korumak, planlanan bir faaliyetin yol açabileceği bütün olumsuz çevresel etkilerin önceden tespit edilip, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktır. ÇED’in sağladığı kazançlar ise, tasarım aşamasında ortaya çıkabilecek olumsuz durumları önceden görerek, bu olumsuzlukların giderilmesi ya da minimize edilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasını sağlayabilme imkânı oluşturması, proje sahibi için maliyet-azaltıcı seçenekler sunması, karar verme sürecine yönelik daha güvenilir, bütünsel ve işbirlikçi bir yaklaşım ortaya koyması ve demokrasiye katkı sağlaması sayılabilir (Bakan, 2008: 97-99).

ÇED, ülkemizde 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 10. Maddesi ile mevzuatımıza girmiştir. Bu düzenlemenin ardından 1993 yılında yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, çevreye etkisi olabilecek projelerin faaliyete girmeden engellenmesini amaçlamıştır. Bu yönetmelik ile çevre sorunlarına yol açabilecek her faaliyet için kurum, kuruluş ve işletmelere yasal bir zorunluluk olarak “ÇED Raporu” hazırlama yükümlülüğü getirilmektedir (Alıca, 2011: 97).

1980’li yıllardan günümüze hükümet programlarındaki çevre politikaları birlikte değerlendirildiğinde değişimi ve dünyada çevre konusunda yaşananların yansımalarını görmek mümkündür. Bu bağlamda çevre politikaları açısından ilk zamanda mevcut kirliliği giderici politikaların var olduğu sonrasında bunun yerini koruyucu yaklaşımın

aldığı ve sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin hükümet programlarında yer aldığı görülmektedir (Bilge, 2012: 92)

Çevresel Etki Değerlendirme sürecine ilişkin ülkemizde ilk yasal düzenleme 11 Ağustos 1983’de yürürlüğe konan 2872 sayılı Çevre Kanunu’nun 10. Maddesi olup bu Kanunun kabulünden on yıl sonra 7 Şubat 1993 tarihinde ilk ÇED yönetmeliği 21489 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Serter, 2004: 44). ÇED Yönetmeliği, sonuncusu Ekim 2013 olmak üzere 15 kez değişikliğe uğrayarak günümüzdeki halini almıştır. ÇED’in hukuki gelişim seyri şöyledir:

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Mevzuatı Kronolojisi:

- 9 Ağustos 1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanununun 10. maddesi
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 07.02.1993 | Sayısı: 21489
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 23.06.1997 | Sayısı: 23028
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 13.08.1999 | Sayısı: 23785
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 28. inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 14.04.2000 | Sayısı: 24020
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 29.09.2000 | Sayısı: 24185
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 26.10.2000 | Sayısı: 24212
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 06.06.2002 | Sayısı: 24777
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 18. Maddesinde Değişiklik

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 08.10.2002 | Sayısı: 24900

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği

Resmi Gazete Tarihi: 16.12.2003 | Sayısı: 25318

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 16.12.2004 | Sayısı: 25672

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 17.07.2008 | Sayısı: 26939

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 19.12.2009 | Sayısı: 27437

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 14.04.2011 | Sayısı: 27905

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 30.06.2011 | Sayısı: 27980

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 05.04.2013 | Sayısı: 2860

➤ Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 03.10.2013 | Sayısı: 28784

Türkiye’de ÇED Sürecinin İşleyişi

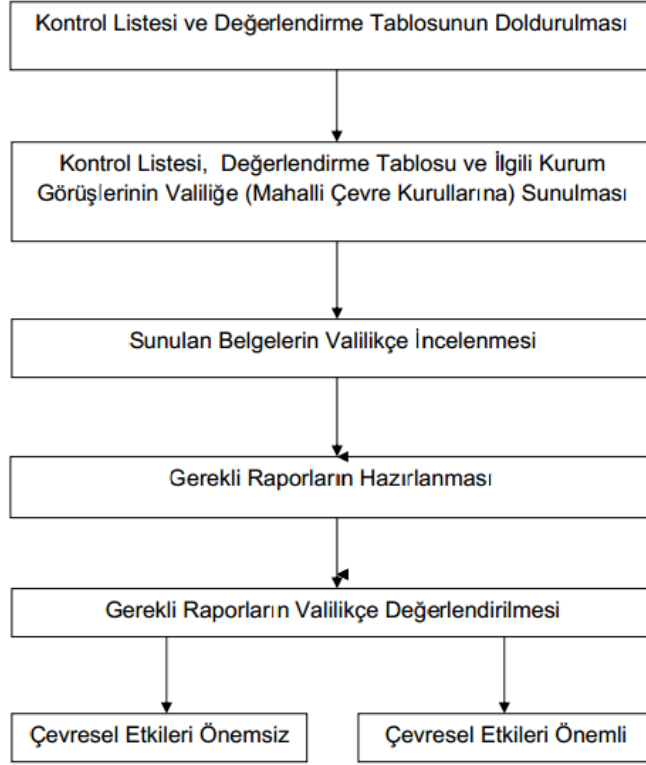
Günümüzde uygulanmakta olan ÇED Yönetmeliğine göre ülkemizde ÇED sürecinin işleyişi şöyledir:

Yönetmelikte belirtilen alanlarda icra edilecek projelere başlanmadan önce ÇED’in gerekli olup olmadığı, gerekli ise uygun izinlerin alınması konusunun tespiti için proje sahibi bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar vasıtası ile bakanlığa başvurur. Eğer proje hakkında “ÇED gerekli değildir” kararı alınır, doğrudan projenin inşasına başlanabilir. “ÇED gereklidir” kararı alınır ÇED Başvuru Dosyası ile bakanlığa tekrar başvuruda bulunulur. Bakanlıkça yapılacak şekil incelemesi geçerli bulunursa, yine bakanlık tarafından bir komisyon kurulur. Bu aşamadan itibaren halkın da görüşlerinin ve önerilerinin dikkate alındığı, halkın da katıldığı toplantıların gerçekleştiği bir süreç başlar. Bu kapsamda halkın itirazları dinlenir, bu itirazlar not alınır ve ileride bu itirazları gidermeye yönelik raporlar oluşturmak üzere kayda geçirilir. Bunun akabinde komisyonun belirlediği ilkeler doğrultusunda ilgili firmadan bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlara ÇED raporu hazırlatması ve bakanlığa sunması beklenir. ÇED raporu Bakanlığa sunulduktan sonra, halkın görüş ve önerilerine açılır. İtirazlar da ÇED raporuna eklendikten ve komisyon tarafından son kez şekillendirildikten sonra, bakanlık tarafından “ÇED olumlu” veya “ÇED olumsuz” kararı verilir. “ÇED olumlu” kararından sonra, yatırımcı şirketin yedi yıl içinde yatırıma başlaması gerekir.

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

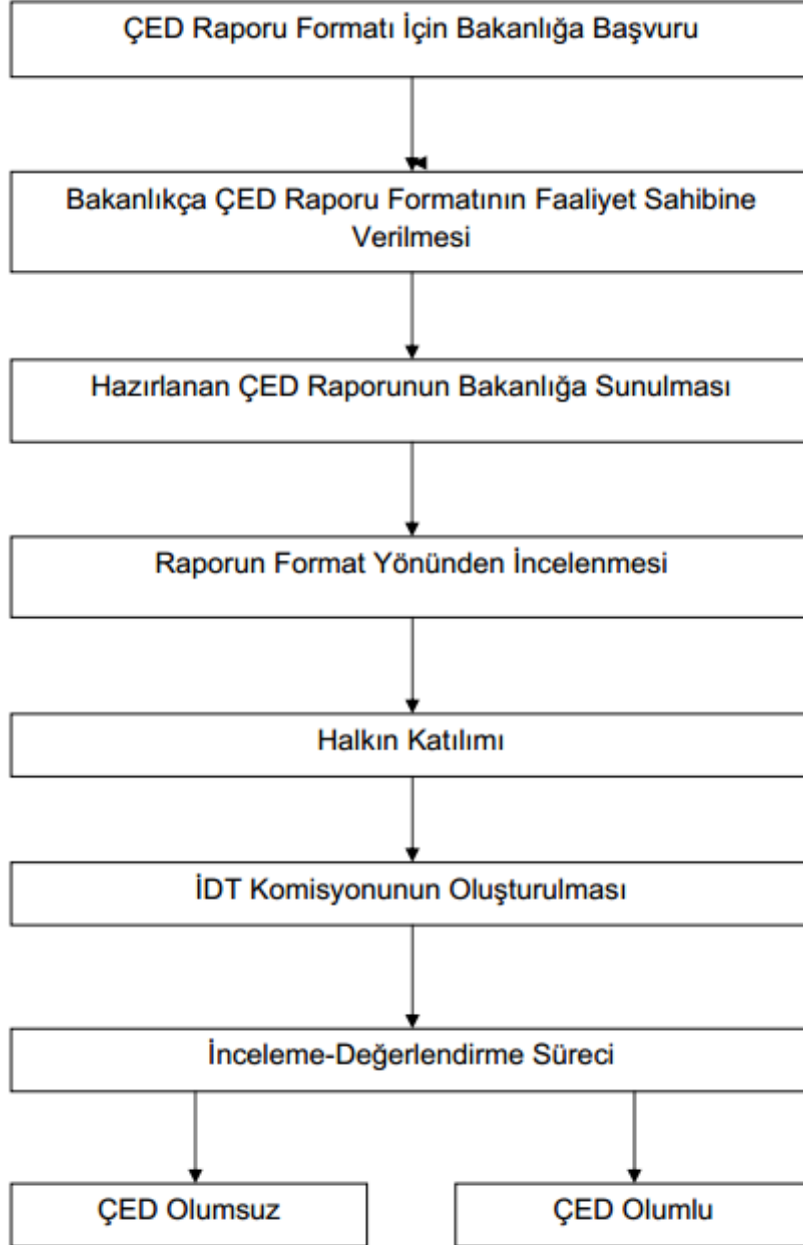
ÇED ÖN ARAŞTIRMA SÜRECİ

(DOLAYLI ÇED)

(Bilge, 2012: 46)

**ÇED RAPORU İNCELEME-DEĞERLENDİRME SÜRECİ
(DOĞRUDAN ÇED)**

(Bilge, 2012: 47)

1993'ten 2013'e ÇED Yönetmeliklerine Eleştirel Bakış: ÇED Yönetmeliklerinde Yetki Olgusu, ÇED İstatistikleri ve Bakanlıkça Yetkilendirilmiş ÇED Kuruluşları

7 Şubat 1993 tarihli ÇED yönetmeliğinin 5. Maddesi: “ÇED'e tabi faaliyetler hakkında ÇED Olumlu ya da Olumsuz Belgesini verme yetkisi Bakanlığa, ÇED Ön Araştırmasına tabi olan faaliyetler hakkında Çevresel Etkileri Önemlidir ya da Önemsizdir kararını verme yetkisi ise Mahalli

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

Çevre Kurullarına aittir” (Resmi Gazete Tarihi: 07.02.1993 | Sayısı: 21489) ifadesi ile ÇED sürecinde yetkiyi Çevre Bakanlığı ve ona bağlı bir kurum olan Mahalli Çevre Kurulları arasında paylaşmıştır.

23 Haziran 1997, 13 Ağustos 1999, 14 Nisan 2000, 29 Eylül 2000 ve 26 Ekim 2000 tarihli ÇED yönetmelik değişikliklerinde yetki konusunda değişen herhangi bir şey olmamıştır.

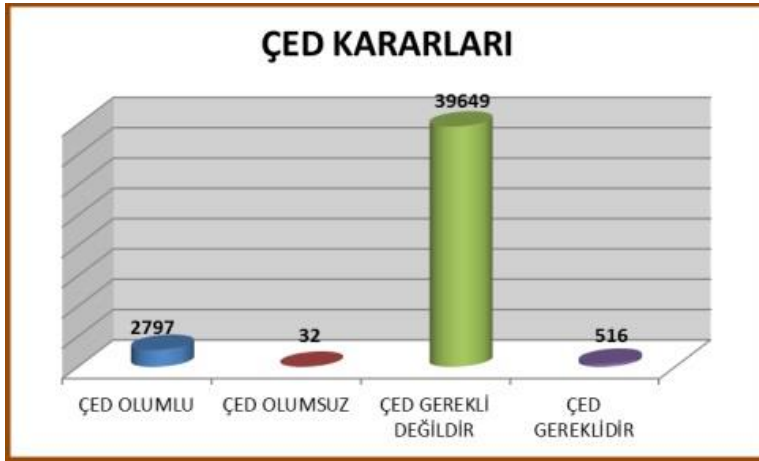
6 Haziran 2002 tarihli ÇED yönetmeliği ile yetki konusunda önemli bir değişim gerçekleşmiştir. Yönetmeliğin 5. Maddesi: “ Bu yönetmeliğe tabi projeler hakkında ÇED Olumlu, ÇED olumsuz, ÇED gereklidir veya ÇED gerekli değildir kararlarını verme yetkisi bakanlığa aittir. Ancak bakanlık gerekli gördüğü durumlarda ÇED gereklidir ve ÇED gerekli değildir kararının verilmesi konusundaki yetkisini, sınırlarını belirleyerek valiliklere devredebilir (Resmi Gazete Tarihi: 06.06.2002 | Sayısı: 24777) ifadesi ile yetkiyi merkezde, tek elde (Çevre Bakanlığı) toplamıştır.

8 Ekim 2002, 16 Aralık 2003, 16 Aralık 2004, 17 Temmuz 2008, 19 Aralık 2009, 14 Nisan 2011, 30 Haziran 2011, 5 Nisan 2013 ve 3 Ekim 2013 tarihli ÇED yönetmeliklerinde yetki konusunda değişen herhangi bir şey olmamış, 6 Haziran 2002 tarihli yönetmelikteki yetki bölümü ile aynı ifadeler günümüze kadar sürmüştür.

ÇED gereklidir, ÇED gerekli değildir, ÇED olumlu ve ÇED olumsuz kararlarının Çevre Bakanlığı’nda toplanmasının sebepleri, yatırımcı şirketlerin işlerini kolaylaştırmak ve olası olumsuz raporları engellemektir. Son kalkınma planlarında bahsedilen olumlu unsurların uygulamaya geçirilmediği aşikârdır. Bunu istatistikler de doğrulamaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın verilerine göre ilk ÇED Yönetmeliği’nin yayınlandığı 1993 yılından 2012 yılı sonuna yapılan 42.994 adet ÇED başvurusundan %92,2’sine yani 39.649 tanesine “ÇED Gerekli Değildir”, 516 tanesine, “ÇED Gereklidir”, 2.797 ÇED Olumlu ve 32 ÇED Olumsuz kararı verilmiştir.

1993 yılından 2012 yılı sonuna kadar ÇED Kararları

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İstatistikler,
<http://www.csb.gov.tr/db/ced/webicerik/webicerik557.pdf>

İstatistikleri yorumlamak pek de güç değildir. Başvuruların yalnızca binde 7’si olumsuz görülmüş ve reddedilmiştir. Miktarın düşüklüğünün yanı sıra ilginç olan nokta Çevre ve Şehircilik Bakanlığının istatistikleri

yayınladığı bölümde ÇED olumsuz kararlarına yönelik bilgilere yer vermemiş olmasıdır. Oysa ÇED olumlu ve ÇED gerekli değildir kararlarına yönelik istatistikler ayrıntılı olarak yayınlanmıştır.

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

Detaylı istatistikler incelendiğinde dikkat çeken bir diğer nokta da maden ve enerji sektörlerinin başvurularının neredeyse tamamının olumlu yanıtlandığıdır. Bu da kalkınmayı çevreye tercih eden bir yönetim anlayışını ortaya koymaktadır.

Netice itibariyle ÇED, sadece süre açısından değerlendirilen, yatırımcı tarafından sadece tamamlanması zorunlu bürokratik bir süreç olarak algılanmış (Serter, 2004: 50) ve uygulanmıştır. Buradaki temel amaç kalkınmayı sağlamak uğruna çevrenin katledilmesine göz yummak ve sermayenin rant sağlamasına izin vermektir. Bunu doğrulayan bir husus şöyledir.

Geçmiş dönemlerde, ÇED kapsamında bulunmasına, yani ÇED Raporu hazırlamak zorunda olmasına rağmen, bu yükümlülüğünü yerine getirmeden üretim ve işletme aşamasına geçmiş olan işletmelere, doğrudan faaliyetine son verme yaptırımının uygulanması yerine, bu yükümlülüklerini yerine getirmeleri için bir süre verilmesini öngören yönetmelik değişiklikleri (kısmi ÇED affı olarak algılanmıştır) yapılması yoluna gidilmiştir (Alıca, 2011: 100). Bu bile çevrenin bir meta olarak görüldüğünün kanıtıdır.

Eleştiriye değen başka önemli noktalar da vardır. ÇED başvuru dosyası, ÇED raporu ve Proje tanıtım dosyası gibi kararı doğrudan etkileyen şekle ve içeriğe dair bürokratik unsurları, inşaat dönemine ilişkin raporları ve yatırım başlangıç raporlarını bakanlığa sunmakla görevli ve bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum / kuruluşların objektifliği tartışılmalıdır. Ücretini proje sahibinden alan ve rekabet ilkesine göre çalışan bu kurumların, yanlış kabul ettiği bir konuda proje sahibinin aleyhinde bir tutum sergilemesi mümkün olabilir mi?

Sonuç

Bu çalışmada, çevrenin öneminin büyük oranda kavrandığı günümüzde ülkemizdeki çevre politikasının içinde bulunduğu durum, ÇED örneklemeyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Mevzuat ve uygulamaların incelenmesi neticesinde şu yargılara ulaşılmıştır:

Çevreye verilen öneme vatandaşlar ve devlet olarak iki farklı pencereden bakmak gerekir. Çünkü sözü edilen iki unsurun da yeterli duyarlılığı göstermesi şartıyla istikrarlı ve düzgün işleyen bir çevre politikasından söz edilebilir.

Vatandaşlar açısından bakıldığında Türkiye’de çevre duyarlılığının uzun bir süre oluşmadığı görülmektedir. Son 20-30 yıllık süreçte çevre konusunda bir hassasiyet ve farkındalık ortaya çıkmıştır. Bu duyarlılığın geç oluşması, yararlanılması gereken tecrübeye ve birikime sahip olmayı, toplumsal bir çevre kültürünün yerleşmesini ve yurttaşların çevreye gereken değeri yeterli ölçüde vermesini engelleyen sebeplerdir.

Kurumsal ve mevzuat açısından da durum pek farklı değildir. Türkiye’de 1970’lere kadar çevreye bütüncül dahi bakılmamış, onu korumamız gerektiği yönünde bir algı yaratılamamıştır. Çevreyi temsil etmek üzere çok fazla kurum ve birim oluşturulmasına ve bu kurumların sık sık yapılandırılmasına rağmen bir türlü yönetsel istikrar yakalanamamıştır. Günümüzde dahi bu istikrarsızlık sürmekte olup halen Çevre ve Şehircilik ile Orman ve Su İşleri isimli iki ayrı bakanlık bulunmakta, bu da birbirinin alanına giren iki farklı örgütlenmeye ve yetki karmaşasının sürmesine yol açmaktadır. Buna ek olarak geçmiş yıllarda az da olsa özerk nitelikteki kurul ve birimlerin varlığı söz konusu iken, günümüzde bu kurulların yetkileri bakanlıklara devredilerek siyasi kararların alınma sıklığı artırılmış, oto kontrol imkânları genişletilmiştir.

Bir diğer önemli nokta, sürdürülebilir kalkınma bilincinin yerleştirilmesidir. Türkiye gelişmekte olan ülke konumunda olduğundan, sürekli kalkınma adına adımlar atmaktadır. Bu çabalar ise çevre üzerinde baskı oluşturmaktadır. Daha fazla üretim yapmak ve sanayileşmek, bunları da en az maliyetle gerçekleştirmek, çevreye daha fazla zarar vermek anlamına gelmektedir. Oysa üretim süreçlerinde ve sanayileşme aşamasında çevreyi dikkate alarak da politikalar geliştirilebilir. Bu noktada ülkemiz, kalkınma ve çevre arasında bir tercih yapmak zorunda değildir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı ön planda tutulursa, üretim ve sanayileşme

süreçlerinde çevreye verilen zarar minimize edilebilir.

Türkiye’de bugüne kadar sürdürülebilir kalkınma bilinci oluşmadığından doğa ve tabiat varlıkları ile çevre konularında genel politika olarak; tüm bu alanları koruma ve geliştirmekten ziyade, ticari ve iktisadi faaliyetlere açma ve yapılaşmalara imkân verme yönünde bir eğilim bulunmaktadır. Plansız yapılaşma ve her şeyi metalaştırma arzusu doğanın katledilmesine yol açmıştır. Bunun bir örneği, 2012 yılında, 2-B Yasası olarak bilinen "Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi ile Hazineye ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun" ile orman vasfını yitirmiş alanların! tapularının bu alanları işgal edenlere verilmesi hadisesidir. Yıllarca emek verip zor koşullarda ev sahibi olan yurttaşların aksine, orman arazisini işgal edip, bu alanlardaki ağaçları kesmek suretiyle izinsiz ve kaçak yapılar inşa eden şahısların yaptıkları yanlarına kalmak bir yana, ödüllendirilmişlerdir. Bu vicdanları yaralayan ve toplumsal adalete zarar veren uygulamanın sebebi, orman arazilerinin satışı üzerinden gelecek maddi beklentilerdir.

Türkiye’nin çevre politikasındaki temel sorunlardan biri de orman alanları ve tarım alanlarının imara açılması, beton yapılara dönüştürülmesidir. Bu durum, çok ciddi riskleri doğurmaktadır. Türkiye’de 1995-2013 döneminde tarım alanları yüzde 11,3 azalmıştır. Bu da tarım arazilerinin imara açıldığının kanıtıdır (Cihan H.A., 2014: http://www.cihan.com.tr/news/Tarim-alanlari-18-yilda-yuzde-11-3-azaldi_7527-CHMTM2NzUyNy8z) Orman alanlarının ise arttığına yönelik veriler bulunsa da, bu artış bazı orman alanlarının rant için metalaştırıldığını, yerine başka alanlarının orman haine dönüştürülerek istatistikî verilerle ve rakamsal oyunlarla, yanlış algılar oluşturulmaya çalışıldığı gerçeğini değiştirmez.

Alanında uzman ve teknik personel yetersizliği, kararların politik baskı nedeniyle objektif olmak yerine siyasi iradenin hedefleri ile tutarlı olması, büyük oranda yeterli olsa da mevzuattaki bir takım teknik eksiklikler de çevre konusunda ülkemizde göze çarpan diğer sorunlardır.

Kaynakça

- Aksu, Ceren (2011) “Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre”, *Güney Ege Kalkınma Ajansı*, Denizli
- Alica, Süheyla Suzan (2011) “Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yargı Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 3
- Bakan, Gülfem (2008) “Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Uygulamalarına Çarpıcı Bir Örnek: Samsun Mobil (Termik) Santralleri”, *TMMOB Samsun Kent Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, ss.97-106
- Bilge, Özlem (2012) “Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Yasal Ve Uygulama Boyutu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi
- Cihan Haber Ajansı, (2014) “TZOB: Tarım alanları 18 yılda yüzde 11,3 azaldı”, Erişim Tarihi: 26.05.2014), http://www.cihan.com.tr/news/Tarim-alanlari-18-yilda-yuzde-11-3-azaldi_7527-CHMTM2NzUyNy8z
- Çevre Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin Denetim Genel Müdürlüğü, <http://www.csb.gov.tr/gm/ced/>
- Fişek, A. Gürhan (2012) “636, 644, 645, 648, 657 ve 658 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ve Çevre”, (der) Akdoğan, A. Argun, *Kanun Hükmünde Kararnamelerle Yönetmek*, (ss.125-178), Ankara: YAYED Yayınları
- Mutlu, Levent (2011) “Anayasal Bir Hak Olarak Çevre Hakkı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars: Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Saygılı, Abdurrahman (2004) “Avrupa Birliğinin Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönergesine Kısa Bir Bakış”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 2, ss.65-79

Türkiye’de İstikrarsız Ve Sürdürülebilir Olmayan Çevre Politikalarına Bir Örnek: Çevresel Etki Değerlendirme Mevzuatı

- Serter, G. (2004) “Çevresel Etki Değerlendirme Sürecinin Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi ve Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) – Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) İlişkisi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi
- Turan, Abdulmenaf ve Güler Mahmut (2013) “Türkiye’de Sürdürülebilir Çevre Politikaları: İklim Değişikliği Örneği”, *International Conference On Eurasian Economies 2013*, <http://www.eecon.info/papers/603.pdf>
- Yıldız, Nural (2005) “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, ss164-173
- Kanunlar:**
- 1984 Tarihli ve 2782 Sayılı Çevre Kanunu
- 2011 Tarihli ve 644, 645, 648, 658 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler
- Yönetmelikler:**
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 07.02.1993 | Sayısı: 21489
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 23.06.1997 | Sayısı: 23028
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 13.08.1999 | Sayısı: 23785
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 28. inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 14.04.2000 | Sayısı: 24020
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğine Geçici Madde Eklenmesine İlişkin Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 29.09.2000 | Sayısı: 24185
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 26.10.2000 | Sayısı: 24212
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 06.06.2002 | Sayısı: 24777
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinin 18. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 08.10.2002 | Sayısı: 24900
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 16.12.2003 | Sayısı: 25318
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 16.12.2004 | Sayısı: 25672
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 17.07.2008 | Sayısı: 26939
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 19.12.2009 | Sayısı: 27437
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 14.04.2011 | Sayısı: 27905
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 30.06.2011 | Sayısı: 27980
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 05.04.2013 | Sayısı: 2860
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, Resmi Gazete Tarihi: 03.10.2013 | Sayısı: 28784